

лістика: Посіб. для підготов. до іспитів / І.В. Гора, А.В. Іщенко, В.А. Колесник. - 3-е вид., стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. - 236 с.

3. Лешкович Т.А. Місце методу психофізіологічної діагностики поліграфом у системі методів криміналістики // Митна справа. - № 5 (83). - 2012, ч. 2, книга 2. - С. 39-46.

4. Програма протидії злочинам проти життя та здоров'я особи на 2008-2012 роки, затверджена Рішенням колегії МВС України від 25.07.2008 року № 17 км/1.

5. Домбровский Р.Г. Соотношение познания и до-казывания в судебном исследовании. - Рига, 1975.

6. Карнеева Л.М. Развитие основных понятий теории доказательств в советском уголовном процессе. - Воронеж, 1970.

7. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Навч. посіб. - К.: Юрінком Інтер, 2004. - 576 с.

Калянова О.Д.
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу
організації наукової роботи
ОДУВС

Надійшла до редакції: 07.09.2014

УДК 343.985

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МЕТОДИКИ ПОБУДОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ВЕРСІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Ковальова О. М.

Стаття присвячена визначенню особливостей методики побудови криміналістичних версій на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень.

Ключові слова: кримінальне провадження, криміналістична версія, методика побудови криміналістичних версій, досудове розслідування, правила побудови версій.

Статья посвящена определению особенностей методики построения криминалистических версий на стадии досудебного расследования уголовных производств.

Ключевые слова: уголовное производство, криминалистическая версия, методика построения криминалистических версий, досудебное расследование, правила построения версий.

The article is devoted to defining features of the methodology for constructing forensic versions of pre-trial investigation of criminal enterprises.

Keywords: criminal proceedings, forensic version, method of construction of forensic versions, pretrial investigation, rules for constructing versions.

На сьогодні уряд нашої країни тримає курс на вступ до європейського і світового співтовариства з усвідомленням необхідності посилення боротьби зі злочинністю. У цьому напрямку зроблено вже чимало: з урахуванням міжнародних стандартів модернізовано законодавство; на якісно новому рівні вирішуються завдання міждержавної взаємодії з питань протидії та профілактики злочинності; відбуваються глибокі перетворення правоохоронної й судової системи та ін.

Разом з тим, спостерігається поява нових і все більш небезпечних проявів сучасної злочинності, що вказує на необхідність активізації процесу формування та впровадження новітніх методик розслідування й вдосконалення існуючих, враховуючи минулі напрацювання. Не є виключенням і методика побудови криміналістичних версій під час розслідування злочинів.

Зважаючи на це, метою статті є визначення особливостей методики розробки криміналістичних версій під час досудового розслідування кримінальних проваджень, визначення певних тонкощів, на які слід звернути увагу слідчому під час виконання покладених на нього службових обов'язків.

Окремі аспекти визначення особливостей методики розробки криміналістичних версій під час досудового розслідування досліджувалися в працях Т.В. Авер'янова, А.І. Алексєєва, О.Я. Баєва, С.В. Бажанова, П.Д. Біленчука, Р.С. Белкіна, А.М. Васильєва, А.І. Винберга, І.А. Возгріна, І.Ф. Герасимова, В.І. Громова, Л.Я. Драпкіна, В.А. Жбанкова, Г.Г. Зуйкова, Є.П. Іщенко, М.К. Камінського, М.М. Кіпніса, О.М. Колесніченка, А.М. Ларіної, В.І. Лебедевої, А.Ф. Лубіна, А.Р. Ратінової, М.А. Селіванової, А.Я. Сухарева, В.І. Шиканова та інших.

Досудове розслідування є не тільки стадією кримінального провадження, а й процесом встановлення об'єктивної істини в справі, який здійснюється на основі загальних положень теорії пізнання. Тобто слідчий у своїй діяльності, отримавши інформацію про скоєне правопорушення, звертається до методу аналогії.

Порівнюючи розслідуваний злочин за подібними ознаками (способом і знаряддям вчинення, місцем, способом приховування та ін.) з аналогічними раніше розслідуваними злочинами, слідчий може встановити суттєві нові обставини в кримінальному провадженні. Адже під час досудового розслідування звернення до аналогії досить правомірне, бо вона часто є стимулом до роздумів і логічною основою побудови криміналістичної версії, яка, у свою чергу, являє собою логічно побудований і заснований на фактичних даних обґрунтований умовивід слідчого про суть досліджуваного діяння, окремих його обставин і деталях і їх зв'язку між собою, що вимагає відповідної перевірки й спрямоване на з'ясування істини в справі.

Водночас важливо зазначити, що процес побудови криміналістичних версій має свої особливості, про які повинен пам'ятати слідчий. До речі, версії, що виникають у процесі досудового розслідування, називаються слідчими, а ті, що формуються на стадії судового розгляду, – судовими. Версії, які висувуються під час оперативно-розшукової діяльності, називаються оперативно-розшуковими. У поданій науковій статті буде досліджено виключно особливості розробки слідчих версій.

Слід зазначити, що процес побудови слідчих версій можна умовно поділити на декілька етапів, відповідно до яких визначаються прийоми побудови й перевірки версій, які базуються на логічних методах: аналізі, синтезі, дедукції, індукції, аналогії.

Важливо відмітити те, що немає сенсу говорити про певний алгоритм дій слідчого під час розробки слідчих версій з теоретичного боку, адже більшу цікавість становить розробка слідчих версій на практиці, яка дає можливість побачити дієвість розроблених криміналістичною наукою методичних рекомендацій з приводу розробки слідчих версій.

Насамперед слід зазначити, що процес побудови слідчих версій цілком залежить від ефективності дій слідчого, направлених на розслідування кримінального провадження. Отже, можна стверджувати, що вірогідність побудови правильної версії збільшується лише за умови дотримання слідчим певного алгоритму дій і правил розробки версій.

Діяльність слідчого при побудові версій має складатися з наступних етапів: 1) отримання вихідної інформації; 2) її логічної обробки; 3) формулювання слідчих версій.

Ефективність діяльності слідчого з приводу отримання вихідної інформації, до речі, впливатиме на достатню обґрунтованість версій, їх кількість. Під час досудового розслідування, як правило, є дані, що допускають кілька можливих відповідей на питання щодо них [1, 117]. Чим повніше наявні відомості, тим менше версій. Тому цілком природним є прагнення слідчого вже на початковому етапі мати максимум інформації про події.

Також фактичні дані для висунення слідчої версії можуть бути отримані з будь-яких джерел. Адже версія - це категорія криміналістична, а не процесуальна, тому будь-яких процесуальних вимог до обсягу й характеру фактичної бази версії не існує [2, 297].

Другим етапом діяльності слідчого при розробці версій є логічний аналіз отриманої вихідної інформації. На цьому етапі відбувається аналіз отриманої інформації та приведення встановлених фактів до системи, тобто синтез.

Слід пригадати, що при логічному аналізі предмет роздумів ділиться на складові частини або виділяються його ознаки для окремого вивчення як частин цілого. Синтез же є протилежним аналізу. Він полягає в поєднанні окремих елементів досліджуваного об'єкта в єдине ціле. Водночас через те, що синтез і аналіз є операціями протилежного характеру, вони взаємно доповнюють один одного, допомагаючи слідчому накопичувати потрібну інформацію, систематизувати й оцінювати її [3, 8].

Завершальним етапом діяльності слідчого при побудові версій є етап формування версій. Базуючись на отриманих результатах з попередніх етапів, слідчий доходить висновку, що подія стала результатом навмисних або необережних дій, учинених тією чи іншою особою (особами), за допомогою певних засобів тощо [4, 29]. Чітке формулювання цих припущень і завершує побудову версій.

Як вже зазначалося, ефективність діяльності слідчого з приводу отримання вихідної інформації впливає на кількість версій. Як свідчить практика, мінімальна кількість слідчих версій має складати дві версії. Максимальна кількість версій, що висувуються під час розслідування щодо тієї або іншої обставини злочину, є не обмеженою. Однак, щоб уникнути необґрунтованої перевантаженості розслідування версіями, слідчому необхідно дотримуватись певних правил побудови версій [5, 212].

Так, слідча версія має бути реальною, базуватися

на певних фактах, відповідати реаліям, конкретною, не суперечити загальновідомим фактам, науковим даним, логічним законам побудови умовиводів, бути логічно обґрунтованою, внутрішньо не суперечливою, висуватися компетентною особою (у нашому випадку слідчим).

Водночас криміналістична наука пропонує й іншу методику розробки криміналістичних версій, яка заслуговує на детальне вивчення. На думку деяких фахівців, процес розробки криміналістичної версії має складатися з наступних етапів.

Початковий етап розробки версії містить аналіз і синтез наявних у розпорядженні слідчого даних у справі, у результаті яких відбувається певне впорядкування наявної інформації про провадження. Аналіз і синтез дії доповнюються виявленням логічних зв'язків і відносин між відомими обставинами [5, 213]. Одночасно на цьому етапі з'ясовується, що з наявних даних очевидно, що ймовірно, невідомо, неясно, заважає початку або продовженню розслідування.

Другий етап включає в себе звернення слідчого до наявних у нього знань, до слідчого й життєвого досвіду, необхідного для пояснення окремих питань у зв'язку з побудовою версій [6, 47]. При цьому важливо відмітити, що використовуються відомості не тільки з особистого, а й узагальненого досвіду розслідування подібних кримінальних проваджень, власна інтуїція, дані з наявних літературних джерел, довідників, які можуть надати допомогу слідчому в діяльності щодо висунення версій.

Третій етап полягає в поєднанні слідчим інформації, отриманої на попередніх двох етапах, шляхом аналізу.

Завершальним етапом є формулювання слідчих версій як результат зазначеного вище розумового процесу [7].

Аналізуючи різні методики розробки криміналістичних версій, запропоновані криміналістичною наукою, мимоволі можна дійти висновку про те, що сутність всіх методик залишається однаковою. Лише спостерігається зміна формулювання назви самих етапів розробки криміналістичних версій. Тому виокремлення найбільш ефективної й раціональної моделі розробки криміналістичних версій під час досудового розслідування кримінальних проваджень не є можливим і необхідним.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що ефективність діяльності слідчого залежить передусім від рівня спланованості його дій. Планування в роботі слідчого відіграє велику роль. Адже саме планування є першою сходинкою на шляху розслідування кримінальних проваджень. І саме від правильно спланованих дій слідчого залежить не тільки рівень розкриття в певній місцевості, а й іноді й чиєсь життя. Володіння знаннями про засади планування розслідування й застосування їх на практиці надає слідчому можливості швидше та ефективніше виконувати покладені на нього обов'язки.

У поданій науковій статті було детально обґрунтовано важливість користування слідчим знаннями про деякі особливості при розробці криміналістичних версій під час досудового розслідування кримінальних проваджень. З приводу цього доцільно зробити ряд висновків.

По-перше, зокрема, було зазначено, що діяльність слідчого при розробці криміналістичних версій складається з трьох етапів, а саме: отримання вихідної інформації, її логічна обробка та формулювання слідчих версій. До речі, правильне й повне виконання всіх дій на кожному з перелічених етапів впливає на рівень побудови вдалої слідчої версії. Водночас кожен з етапів має свої особливості.

По-друге, було з'ясовано, що для того, щоб висунути криміналістичну версію, слідчий повинен мати певні фактичні підстави, які можуть виступати у вигляді зібраних доказів. На основі цих даних у версії повинно міститися не тільки прагнення пояснити наявні відомості, а й виявити їх взаємозв'язок.

По-третє, при розробці криміналістичних версій слідчий має розробити як мінімум дві. Максимальна кількість версій необмежена.

По-четверте, до методики побудови версій також слід віднести правила їх побудови. Так, слідча версія має бути реальною, базуватися на певних фактах, відповідати реаліям, конкретною, не суперечити загальновідомим фактам, науковим даним, логічним законам побудови умовиводів, бути логічно обґрунтованою, внутрішньо не суперечливою, висуватися компетентною особою (слідчим).

Також необхідно зазначити, що єдиним способом виявити дієвість отриманих знань про прийоми побудови слідчих версій є їх перевірка. У свою чергу, перевірка версій являє собою дослідження припущень, які містяться в них, на підставі об'єктивних даних про конкретні обставини й факти, а саме на підставі доказів, отриманих у передбаченому законом порядку. Процес перевірки йде шляхом як відсіювання помилкових версій, так і отримання доказів, які підтверджують версію, що відповідає дійсності. Як і прийоми побудови слідчих версій, прийоми перевірки слідчих версій мають свої правила й вимоги. Детальне дослідження цього питання планується провести під час написання наступної наукової публікації.

Література

1. Криміналістика: Курс лекцій / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.В. Салтєвський, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
2. Багрій М.В. Значення слідчих версій у тактиці збирання та перевірки непрямих доказів у кримінальному судочинстві України / М.В. Багрій // Науковий часопис Хмельницького університету регіонального управління та права "Університетські наукові записки". - 2009. - № 1-2. - С. 296-301.
3. Ермолович В.Ф. Ермолович М.В. Построение и проверка версий / Под ред. И.И. Басецкого. - Минск: Амалфея, 2000. - 176 с.
4. Дунаєвська Л.Г. Висунення версій та планування розслідування злочинів, вчинених при наданні медичної допомоги / Л.Г. Дунаєвська // Право і суспільство - 2006. - № 1. - С. 28-37.
5. Криміналістика: учеб. для вузов / Н.П. Яблоков. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М.: Юрайт, 2014. - 303 с.
6. Коновалова В.Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве / В.Е. Коновалова. - Х.: Консум, 2000. - 176 с.
7. Семенов В.Г. Джерела версій при розслідуванні вбивств. - [Електронний ресурс]: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2013_2_67.pdf.

Ковальова О.М.,
викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
ОДУВС
Надійшла до редакції: 15.09.2014

УДК 343.102

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФУ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Назаров О. А.

Розглянуто підходи до виконання судово-психологічної експертизи з використанням поліграфу, а також взаємозв'язок результатів опитування з використанням поліграфу з аналізом зафіксованих у відеоматеріалах психологічних особливостей комунікативної діяльності підекспертного, який реконструює подію злочину.

Ключові слова: судово-психологічна експертизи, поліграф, відеоматеріали слідчих дій, кримінальне провадження, особистість злочинця.

Рассмотрены подходы к проведению судебно-психологической экспертизы с использованием полиграфа, а также взаимосвязь результатов опроса с использованием полиграфа с анализом зафиксированных в видеоматериалах психологических особенностей коммуникативной деятельности подэкспертного, который реконструирует событие преступления.

Ключевые слова: судебно-психологическая экспертизы, полиграф, видеоматериалы следственных действий, уголовное производство, личность преступника

The approaches to the conduct of forensic psychological examination using a polygraph, and the relationship of the results of polygraph with the analysis of recorded video materials in the psychological characteristics of communicative activity of the subject, which reconstructs the offense.

Keywords: forensic psychological examination, polygraph, videos investigative actions, criminal proceedings, the offender

Незважаючи на зростання попиту на проведення судово-психологічної експертизи з використанням поліграфу як одного з нових напрямків психологічної експертизи особистості злочинця, доводиться констатувати, що теорія і практика використання поліграфу в судово-експертній діяльності в Україні значно відстає від науково-прикладних досліджень в інших напрямках судово-психологічної експертизи. Як писав відомий вчений-психолог А.М. Леонтьєв, роботи прикладного значення в психології безпосередньо залежать від проведених фундаментальних досліджень, створенні розгорнутої науково-обґрунтованої програми досліджень у цьому напрямку [1]. До таких конкретних